

Институт GATE “Големи данни за интелигентно общество” към Софийски университет „Св. Климент Охридски“, представляван от Проф. Силвия Илиева, Директор на института, представя на Вашето внимание препоръки за допълнения с конкретни предложения и коментари по представения за публично обсъждане проект на програма „НАУЧНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ И НОВАЦИИ И ДИГИТАЛИЗАЦИЯ ЗА ИНТЕЛИГЕНТНА ТРАНСФОРМАЦИЯ“ 2021-2027“

Препоръки за допълнения към проекта на програмата:

1. В програмата (в Приоритетно направление 3: Европейска интеграция и интернационализация) препоръчваме да се заложи конвергенция с програма „Цифрова Европа“ и нейните приоритети – Изкуствен Интелект, Пространства от данни, центрове за тестване на приложения (Test and Experimentation Facilities) развиване на цифрови компетентности и умения. Предвид това, че създаваните в публичния, частния и неправителствения сектор данни се затвърждават като ключов капитал и неизчерпаем ресурс за развитието на всички научни, икономически и социални сфери, в Приоритет 1 също препоръчваме да бъдат заложили съответни мерки/интервенции, които да подкрепят изграждането на **Пространства от данни** в различни сектори, както и между тези сектори, базирани на **Публични частни партньорства** и включване на всички заинтересовани страни като доставчици и ползватели на данни. Предвид това, планираното като мярка в Приоритет 2 изграждане на национални пространства на данни, по деветте стратегически сектори и области - промишленост, Зелен пакт, мобилност, здравеопазване, финансов сектор, енергетика, селско стопанство, публична администрация и умения (съгласно Европейската стратегия за данните) препоръчваме да бъде прехвърлено в Приоритет 1. Изграждането на **Пространства на данни** само в публичния сектор, не е достатъчно за изграждането на стабилни връзки между гражданите, бизнеса, научните организации, неправителствения сектор и администрацията. За постигане на заложените цели за изграждане на цифрова икономика препоръчваме усилията да бъдат насочени и към създаването на пространства в различни неправителствени и частни сектори и създаването на съответните екосистеми около тях (от академията, бизнеса, публичния сектор и гражданите), които да се превърнат в гръбнака на парадигмата за управление и икономика, базирани на данни, и в основа за взимането на информирани решения във всяка една сфера на обществения живот.
2. В продължение на гореизложеното предлагаме конкретна интервенция: **“Подкрепа за създаване на пространства за данни”** към приоритетно направление „Европейска интеграция и интернационализация“. Интервенцията е насочена към подкрепа участието на страната в създаването и развитието на общи европейски пространства за данни в стратегически икономически области и области от обществен интерес. Реализацията на подкрепата ще се осъществи чрез (1) подкрепа за създаване на национални пространства за данни, които в последствие да се свържат с вече съществуващи европейски такива и чрез (2) осигуряване на 50% национално съфинансиране на българското участие в поне две европейски пространства за данни, одобрени за финансиране по програма Цифрова Европа 2021-27 на ЕК..

Пространствата за данни са част от Европейската стратегия за данни (European Data Strategy) и са един от инструментите, чрез които се цели създаването на единен пазар за данни, където данните от публични институции, частни субекти и граждани могат да се използват при равнопоставени условия, безопасно и справедливо за насърчаване на иновациите, растежа и конкурентоспособността.

Пространствата за данни обединяват данни, технологична инфраструктура, както и съответните механизми и правила за управление, за да улеснят сигурното предоставяне и споделяне на данни от частни (бизнес) субекти, научни и публични институции, които са част от съответното пространство. Това е важна предпоставка за по-широка наличност на данни в цялата икономика.

Събирането и обработването на множество и различни данни от различни източници, значително подобрява възможностите за анализ, като впоследствие аналитичните резултати ще се ползват споделено. Това би допринесло например за по-добро използване на намиращите се в публичния и частния сектор данни за научни изследвания, които ще са от полза за всички.

Пространството за данни е отворено и към него ще могат да се присъединяват нови партньори, както доставчици, така и потребители на данни. Създаването на подобни пространства за данни ще подпомогне трансфера на знания и технологии, ще създаде екосистемни връзки между заинтересованите страни и ще повиши конкурентоспособността на икономическите оператори.

По този начин логично ще се обвържат и двата основни приоритета на предложената програма, като **Пространствата от данни** се разглеждат като „двигател на икономическото развитие и основен фактор за развитие на иновативни бизнес решения, научна и развойна дейност, за създаване на работни места и повишаване на професионалната гъвкавост и пригодност на гражданите, за проактивни цифрови услуги и продукти“.

3. Предлагаме и интервенция „Създаване на **Публични – частни партньорства**“ към приоритетно направление „Устойчиво развитие на националния капацитет за научни изследвания и иновации“⁴⁴ като инструмент за повишаване на взаимодействието наука и бизнес, за по-добро интегриране на дейностите между двата приоритета на програмата, както и за подпомагането на създаването на **Пространства от данни** в различни сектори. В тази връзка препоръчваме да се дефинира структуриран подход и конкретни интервенции за подбор на партньорства (напр. както ЕК е отбелязала „въз основа на индустрията и ръководения от изследванията интерес и капацитет“). Създаваните в момента европейски партньорства са добър пример, който може да се използва и адаптира за нуждите на програмата.

Коментари към проекта на програмата

1. В програмата липсва кохерентност и тя остава силно разделена между двата основни приоритета „Устойчиво развитие на българската научноизследователска и иновационна екосистема“ и „Цифрова трансформация на публичния сектор“ без да е видима връзката между тях и взаимното им допълване. Също така предложените два приоритета не предлагат цялостно решение на представените слабости и предизвикателства, напр. в началото е спомената политиката на ЕК за „Цифрова Европа“, но тя не е отразена чрез

конкретни интервенции, които да синхронизират националната програма с изключително важната програма „Цифрова Европа 2021-2027“¹, която предполага взаимна свързаност и съфинансиране от страните членки. Докато при първия приоритет е ясна връзката с научните изследвания и иновации, това не е така за втория предложен приоритет, който е предимно насочен към администрацията и не отчита потенциала и нуждите на научноизследователската и развойна дейност, напр. свързани с големи данни и Изкуствен Интелект, отворен достъп, киберсигурност и др. Приоритет 2 би улеснил в някаква степен последващо развитие на бъдещи изследвания и иновации и в този смисъл е необходимо, но недостатъчно условие, тъй като адресира едностранно изброените проблеми. Липсва визия и съответни мерки за подкрепа на бизнес иновационната екосистема, което е основен пропуск на програмата.

Като цяло в документа няма ясно изразена цялостна визия и представяне как различните приоритети и интервенции се вписват и взаимно се допълват в тази цялостна визия. Как се покриват всички елементи на екосистемата и как се адресират идентифицираните слабости (чрез коя конкретна интервенция). Необходимо е да има обща цялостна рамка, която да представя как двата приоритета и съответните планирани дейности и да интервенции в тях се допълват взаимно. В този смисъл е необходимо да се приоритизира всяка интервенция и да се демонстрира етапен подход и системност при реализиране на тези интервенции във времето, като се вземе предвид и взаимната им обвързаност и надграждане.

Необходимо е да се уеднакви описанието на различните дейности/интервенции/мерки, да се унифицира нивото на абстракция и да се следва единна структура, например: Цел и обхват на интервенцията, какви идентифицирани слабости адресира, към кого е насочена - потенциални бенефициенти и подкрепяни дейности, какво се финансира и в какъв обем, очаквано въздействие, връзка с европейски и други програми. В някои случаи не е ясно как ще се реализират конкретните мерки/интервенции и какво се има предвид под мярка и интервенция.

2. В продължение на гореизложеното в проекта на програмата липсва идентифициране и конкретни интервенции за взаимодействие и синхронизация с други много релевантни европейски програми освен „Хоризонт Европа“, като „Цифрова Европа“ и „Механизъм за свързване на Европа“². Твърди се, че „Дизайнът и изпълнението на мерките по ПНИИДИТ са в координация с националните и европейски действия, свързани с осъществяване на тази важна за икономиката на страната трансформация“, но това не е видимо от съответните заложили мерки и двата основни приоритета. Не е ясна и каква е цялостната връзка и взаимно допълване с европейските програми като „Хоризонт Европа“, „Дигитална Европа“ и др., както и с основните приоритети за периода 2021-2027г.
3. Необходимо е и прецизиране на взаимодействието с „Хоризонт Европа“ особено по отношение на „Разширяване на участието и разпространение на върхови постижения“, което е фокусирано върху страните с ниски резултати от НИРД като България. Освен съфинансиране на проекти „Teaming for Excellence“ би трябвало да се предвиди и

¹ <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/activities/digital-programme>

² <https://ec.europa.eu/inea/en/news-events/newsroom/agreement-2021-2027-connecting-europe-facility>

финансиране на проекти получили висока оценка и „Печати за високи постижения“ по инструменти Excellence hubs, European Excellence Initiative, Hop on Facility, които да подпомогнат развитието на научно изследователския капацитет и по-доброто интегриране на България в европейското изследователско пространство.

4. В проекта на програмата частично е засилен фокусът върху ефективно сътрудничество с бизнеса, но като цяло в програмата няма разбиране, че може да се развива НИРД и в индустрията и в МСП и съответно липсват съответни интервенции и мерки за това. Също така се таргетира цифрова трансформация основно на публичния сектор, след като предвид на описаните уроци има нужда от тясна връзка между научните изследвания и бизнеса. Липсват и конкретни интервенции, (освен трансфер на знания) които да поощряват съвместното развиване на НИРД между научните организации и бизнеса. Би трябвало в това отношение да се следват добрите практики на европейските програми като „Хоризонт Европа“ и „Цифрова Европа“ и особено препоръчаното от ЕК разработването на система от Договорни публично-частни партньорства, която би била ключова за успешния преход от фундаментални научни изследвания към техния по-приложен характер в полза на промишлеността и обществото.
5. В контекста на устойчивото развитие на ЦВП споделяме мнението, че – в следващия период трябва да се наблегне върху човешкия капитал в центровете. Модерната инфраструктура е първа стъпка за по-привлекателна научноизследователска среда, но не е достатъчна за постигане на качество за научноизследователска и развойна дейност. Въпреки, че развитието на човешкия капитал, ангажиран в сферата на науката и иновациите, привличане на млади учени и таланти от страната и чужбина е отбелязана като основна цел, няма ясно разписани видими мерки и интервенции в тази посока.
6. Предвиденият национален център за трансфер на знания и технологии изцяло дублира ролята на други предвидени интервенции като например ЕЦИХ/РИЦ чиято цел е именно да свържат научната общност с бизнеса и да осъществят трансфер на знания и иновации. В този смисъл е излишно създаването на още едно изкуствено ниво на свързване.

По-подходящо би било да има организация за синхронизиране на хъбовете, РИЦ, индустриалните паркове и т.н. субекти в новата програма за да няма дублиране на роли и финансиране, а също да има комплементарност.

Във връзка с това, на много места в документа се говори за централизация: национален център за данни, централизирани решения за е-управление, което не би било достатъчно ефективно предвид широкия спектър на организации в научната и иновационна екосистема на България, които трябва да бъдат активно включени чрез различните мерки. Насоките на европейско ниво, както и съвременните решения наблягат все повече на разпределеност и като технологии и като управление.

С уважение:

Дата: 7.02.2022

Проф. Силвия Илиева,
Директор на институт GATE към СУ